

ЦИВІЛІСТИКА

БОРИСЕНКО С. І.,
викладач кафедри права
(Вищий навчальний приватний
заклад «Дніпровський гуманітарний
університет»)

УДК 347.44

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.15>

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРІВ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ

У статті розглядаються особливості укладання договорів в електронній формі, які набувають особливої актуальності в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та цифровізації бізнес-процесів. Поява нових форм комунікації та онлайн-платформ суттєво змінила традиційний підхід до укладення угод, що дозволяє здійснювати правочини швидше і з меншими витратами. Досліджується правова природа електронних договорів, їх переваги та недоліки в порівнянні з традиційними формами укладення угод, з акцентом на ефективність і зручність цього процесу.

У статті аналізуються ключові аспекти, що стосуються укладення електронних договорів, такі як юридичне визнання електронних підписів, роль електронних документів у правовому регулюванні, а також вимоги до їхньої форми. Okремо розглядаються нормативно-правові акти, які регулюють електронні правочини в Україні, включаючи Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» та Закон «Про електронний цифровий підпис».

Автори багатьох наукових статей підкреслюють, що хоча електронні договори забезпечують вищу швидкість укладення угод і знижують витрати на їх оформлення, існують також ризики, пов'язані з безпекою даних, анонімністю учасників угоди та потенційними спорами. Обговорюються проблеми, які можуть виникати у зв'язку з недосконалістю технологій, такими як можливість підробки електронного підпису чи зловживанням при укладенні угод.

Також досліджуються міжнародні норми та стандарти, які регулюють електронну комерцію, зокрема, директиви Європейського Союзу, які встановлюють вимоги до електронних угод і цифрових підписів. Це дозволяє провести паралелі між українським законодавством та міжнародними практиками, що підвищує рівень захисту прав учасників правовідносин у сфері електронної комерції.

У висновках статті наголошується на важливості подальшого розвитку правового регулювання укладення електронних договорів, з метою забезпечення захисту прав і законних інтересів учасників правовідносин, а також підвищення прозорості і ефективності бізнес-процесів. Пропонується переглянути існуюче законодавство та врахувати нові технології, які можуть підвищити безпеку та надійність електронних угод. Стаття підкреслює необхідність активного моніторингу нових тенденцій у сфері електронної комерції та їх впливу на правову систему.

Ключові слова: електронні договори, електронний підпис, правове регулювання, інформаційні технології, електронна комерція, безпека даних.

Borysenko S. I. Features of concluding contracts in electronic form

The article examines the features of concluding contracts in electronic form, which have become particularly relevant in the context of the rapid development of information technologies and the digitalization of business processes. The emergence of new forms of communication and online platforms has significantly changed the traditional approach to contract formation, allowing transactions to be conducted more quickly and at lower costs. The legal nature of electronic contracts is explored, along with their advantages and disadvantages compared to traditional forms of agreement, emphasizing the efficiency and convenience of this process.

Key aspects related to the conclusion of electronic contracts are analyzed, including the legal recognition of electronic signatures, the role of electronic documents in legal regulation, and the requirements for their form. Specific attention is given to the regulatory acts governing electronic transactions in Ukraine, including the Law of Ukraine “On Electronic Documents and Electronic Document Management” and the Law “On Electronic Digital Signatures.”

The authors highlight that while electronic contracts provide greater speed in concluding agreements and reduce costs for their execution, there are also risks associated with data security, the anonymity of transaction participants, and potential disputes. Issues that may arise due to technological shortcomings, such as the possibility of electronic signature forgery or abuse in contract formation, are discussed.

International norms and standards regulating electronic commerce are also explored, particularly the European Union directives that establish requirements for electronic agreements and digital signatures. This allows for parallels to be drawn between Ukrainian legislation and international practices, enhancing the level of protection for the rights of participants in electronic commerce.

In the conclusions, the article emphasizes the importance of further developing the legal regulation of electronic contract formation to ensure the protection of the rights and legitimate interests of the parties involved, as well as to increase the transparency and efficiency of business processes. It is proposed to revise existing legislation and consider new technologies that can enhance the security and reliability of electronic agreements. The article underscores the need for active monitoring of new trends in electronic commerce and their impact on the legal system.

Key words: *electronic contracts, electronic signatures, legal regulation, information technologies, electronic commerce, data security.*

Вступ. В умовах швидкого розвитку інформаційних технологій та цифровізації бізнес-процесів укладення договорів в електронній формі стало невід’ємною складовою сучасного комерційного обігу. Актуальність цієї теми зумовлена не лише зростанням популярності онлайн-торгівлі та електронних послуг, але й потребою у швидкості, ефективності та зручності в процесі укладення угод. У сучасному світі, де час і ресурси мають величезне значення, електронні договори дозволяють суттєво зменшити витрати на оформлення угод та скоротити терміни їх реалізації.

Крім того, електронна форма укладення договорів відповідає вимогам сучасного споживача, який прагне оперативного отримувати послуги без зайвих витрат часу. Важливо також врахувати, що перехід на електронні форми угод супроводжується змінами в правовому регулюванні, що вимагає від бізнесу адаптації до нових норм і стандартів.

Таким чином, дослідження особливостей укладення договорів в електронній формі є важливим кроком для розуміння сучасних тенденцій у комерційних правовідносинах та забезпечення належного правового захисту учасників електронних угод. Це дослідження має на меті визначити правові аспекти укладення електронних договорів, їх переваги, недоліки та ризики, а також вивчити можливості для подальшого вдосконалення законодавчого регулювання в цій сфері.

Дослідження електронної комерції в цілому, а також регулювання електронних торгів, було темою наукових праць таких вчених, як А. Воронова, А. Саммер, Г. Дункан, К. Пейтель, Н. Джерк, П. Сінг, С. Кехель та Ю. Асадчев.

Постановка завдання. Метою статті є розглянути особливості укладення договорів в електронній формі.

Результати дослідження. Електронна комерція так швидко інтегрувалася в наше повсякденне життя, що законодавець не лише не встиг належно регулювати правовідносини, які вже тривалий час існують, але, на мою думку, навіть не усвідомив, що потрібно почати цю роботу. Віртуальне середовище охопило соціальні комунікації та значно спростило процес отримання різних матеріальних благ.

Саме поняття «електронна торгівля», згадане в статті 3 Закону «Про електронну комерцію», використовує термін «електронний правочин», який здійснюється за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем [2]. У контексті Закону про електронну комерцію «електронний правочин» визначається як дія, що виконується особою для набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем. У цьому аспекті Закон про електронну комерцію доповнює усталене визначення «правочин», яке наведене в статті 202 Цивільного кодексу України, кваліфікуючою ознакою електронного правочину, що характеризує його як такий, що здійснюється за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем. Електронний договір є угодою між двома або більше сторонами, що спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, оформленою в електронній формі відповідно до пункту 5 частини 1 статті 3 Закону України «Про електронну комерцію». Згідно з частиною 2 абзацом 2 статті 639 Цивільного кодексу України, договір, укладений з використанням інформаційно-комунікаційних систем за згодою всіх сторін, вважається укладеним у письмовій формі. Враховуючи положення частини 1 статті 181 Господарського кодексу України, можна стверджувати, що укладання договорів відбувається відповідно до правил Цивільного кодексу, з урахуванням особливостей, зазначених у Господарському кодексі [1].

Зокрема, укладення господарських договорів може здійснюватися в спрощеній формі, з використанням листів, факсограм, телеграм, телефонограм та інших засобів електронної комунікації. Також можливо підтвердження прийняття виконання замовлення, якщо для цього виду угод не встановлено спеціальних норм. Таким чином, електронний договір може розглядатися як укладений у письмовій формі відповідно до статей 205 і 207 Цивільного кодексу України.

Важливо зазначити, що електронний договір повинен містити всі істотні умови для відповідного виду угоди, інакше він може бути визнаний неукладеним або недійсним через неналежне оформлення в письмовій формі згідно з вимогами закону. Відповідно до частини 1 статті 638 Цивільного кодексу України, договір вважається укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов у відповідній формі.

Основною метою підписання договору є необхідність ідентифікації підписанта, підтвердження його згоди з умовами угоди, а також забезпечення цілісності даних в електронній формі. Це означає, що електронний договір має бути підписаний електронним підписом.

Згідно з частиною першою статті 12 Закону України «Про електронну комерцію», моментом підписання електронного договору є використання електронного підпису або електронного цифрового підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис». Це може також включати використання електронного підпису з одноразовим ідентифікатором, що визначено цим законом, або аналога власноручного підпису за письмовою згодою сторін, в якій повинні бути вказані зразки відповідних аналогів підписів.

Крім того, не завжди створення окремого електронного договору вимагає виготовлення окремого електронного документа. Тобто, електронний договір можна укласти як у спрощеній формі, так і традиційно, у вигляді окремого документа.

Електронний договір може містити додаткову інформацію, яка виходить за межі істотних умов, визначених Цивільним кодексом України. Ця інформація може включати технології

укладення угоди, процедури накладання електронних підписів, порядок внесення змін до умов договору, а також спосіб акцепту пропозиції укласти договір. Важливими аспектами є порядок обміну електронними повідомленнями між сторонами під час виконання зобов'язань, технічні засоби ідентифікації сторін, умови виправлення помилок при укладанні договору та посилання на умови, що включаються до договору через перенаправлення до інших електронних документів [3, с. 224].

Угода укладається шляхом пропозиції однією стороною укласти договір (оферти) та прийняття цієї пропозиції (акцепту) другою стороною, що формує правові зобов'язання між сторонами.

Пропозиція укласти електронний договір, або оферта, може бути сформульована через надсилання комерційного електронного повідомлення, розміщення інформації про угоду в Інтернеті чи в інших інформаційно-комунікаційних системах. У такій пропозиції можуть бути вказані умови, які містяться в іншому електронному документі, з можливістю перенаправлення (відсилання) до цього документа. Особи, які отримують цю пропозицію укласти електронний договір, мають мати безперешкодний доступ до електронних документів, що містять умови угоди, через перенаправлення до відповідних матеріалів. Якщо сторони електронного договору мали можливість ознайомитися з умовами, які містяться в іншому електронному документі, це не може стати підставою для визнання угоди недійсною.

Відповідь на пропозицію про укладання електронного договору, тобто акцепт, може бути надана кількома способами. По-перше, шляхом надсилання електронного повідомлення особі, яка зробила оферту. По-друге, шляхом заповнення електронної форми або заяви, що підтверджує прийняття пропозиції. По-третє, акцепт може здійснюватися через дії, які чітко визначені в інформаційній системі, де розміщено пропозицію, якщо ці пояснення логічно пов'язані з пропозицією.

При цьому важливо зауважити, що оферта або електронний договір повинні містити усі істотні умови. Якщо покупець або замовник укладає електронний договір, здійснюючи замовлення через інформаційно-комунікаційні системи, продавець або виконавець зобов'язаний оперативно підтвердити отримання такого замовлення. Замовлення або підтвердження про його прийняття вважається отриманим у момент, коли сторона електронного договору отримує доступ до нього. Якщо укладання електронного договору відбувається в системі електронної комерції, особа повинна пройти процедуру ідентифікації в цій системі та відповісти на пропозицію відповідно до вказівок, визначених частиною шостою статті. Документ, що оформляється, може мати довільну форму, але має містити істотні умови, передбачені чинним законодавством. Інформаційна система суб'єкта електронної комерції повинна надавати технічну можливість змінювати інформацію до моменту акцепту пропозиції.

Місцем укладання електронного договору вважається місцезнаходження юридичної особи або місце фактичного проживання фізичної особи, яка є продавцем або постачальником товарів, робіт чи послуг. Момент виконання обов'язків продавця з передачі товару споживачеві регулюється відповідно до положень Цивільного кодексу України про купівлю-продаж, якщо інше не передбачено цим Законом. Якщо предметом електронного договору є надання послуг у сфері електронної комерції, обов'язок постачальника перед споживачем вважається виконаним у момент, коли надана послуга відповідає вимогам, зазначеним у договорі або законодавстві. У випадку, коли електронний договір стосується виконання робіт, обов'язок виконавця перед замовником вважається виконаним, коли результат виконаної роботи відповідає встановленим договором чи законодавством вимогам.

Документ, що підтверджує виконання електронного правочину, має містити певні важливі відомості, такі як умови і порядок повернення товару або відмови від виконання робіт чи надання послуг; найменування продавця, виконавця або постачальника, його місцезнаходження та процедуру прийняття претензій; гарантійні зобов'язання і інформацію про інші послуги, пов'язані з товаром або виконаною роботою; а також порядок розірвання договору, якщо строк його дії не визначено.

Однак, це положення не поширюється на електронні правочини, що стосуються одностороннього надання інформаційних електронних послуг або послуг проміжного характеру, для яких оплата здійснюється дистанційно. Постачальник таких послуг зобов'язаний надати споживачеві можливість ознайомитися з найменуванням постачальника, його місцезнаходженням та процедурою прийняття претензій щодо послуги [4, с. 396–401].

Електронний договір, укладений шляхом обміну електронними повідомленнями та підписаний відповідно до статті 12 Закону України «Про електронну комерцію», прирівнюється до договору, укладеного у письмовій формі з усіма відповідними правовими наслідками. Кожен примірник електронного документа з накладеним на нього підписом вважається оригіналом цього документа.

Відповідно до пункту 12 частини 1 статті 1 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», електронний підпис визначається як електронні дані, які підписувач додає до інших електронних даних або логічно пов'язує з ними, використовуючи їх як підпис. Кваліфікований електронний підпис має таку ж юридичну силу, як і підпис, виконаний власноруч, і підлягає презумпції відповідності з ним. Таким чином, електронний підпис або печатка не можуть бути визнані недійсними виключно на підставі їх електронної форми чи невідповідності вимогам до кваліфікованого електронного підпису або печатки.

Висновки. Укладення електронних договорів є важливим аспектом сучасної комерційної діяльності, що відповідає вимогам часу та новим технологічним реаліям. Запровадження електронної форми договорів забезпечує швидкість, зручність і економію ресурсів у процесі укладення угод. Згідно з чинним законодавством України, електронні договори мають таку ж юридичну силу, як і традиційні письмові угоди, що створює умови для легітимності та правової визначеності електронних правочинів.

Особливості укладення електронних договорів, включаючи вимоги до оферти, акцепту та електронних підписів, визначаються нормами Цивільного та Господарського кодексів України, що сприяє чіткому регулюванню відносин між сторонами. Правові механізми, які забезпечують ідентифікацію учасників угоди та підтвердження їхньої згоди, грають ключову роль у створенні безпечного середовища для здійснення електронних правочинів.

Однак, незважаючи на численні переваги, існують також виклики, пов'язані з правозастосуванням та адаптацією учасників ринку до нових умов. Це стосується, зокрема, питання забезпечення належної безпеки електронних підписів, технічної грамотності учасників та доступності необхідних технологій.

Таким чином, електронні договори стають невід'ємною частиною комерційної діяльності в Україні, і їх популярність буде зростати в умовах постійного розвитку інформаційних технологій. Важливо, щоб усі учасники процесу укладення електронних угод розуміли свої права та обов'язки, що сприятиме формуванню стабільного та ефективного ринку електронної комерції.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України. 16 січня 2003 року № 435-IV (зі змінами та доповнення) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 15.10.2024 року)
2. Про електронну комерцію. Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. Про електронну комерцію. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення 15.10.2024 року)
3. Гладько Ю.О. Використання електронного підпису при укладенні зовнішньоекономічних договорів громадянами України та юридичними особами України. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права* : матеріали П'ятої міжнар. наук.-практич. конф. (м. Львів, 28 трав. 2021 р.). Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. Львів, 2021. 224 с.
4. Хижняк О.С. Електронний договір: правовий аспект та особливості укладення. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. № 10. С. 396–401.

